

امکان‌سنجی ایجاد کتابخانه دیجیتال در مدارس دولتی شهر مشهد (مطالعه موردی)

ثریا ضیائی*

سعیده سادات سیدکابلی**

دریافت: ۱۳۹۲/۰۲/۰۳

پذیرش: ۱۳۹۲/۰۷/۲۵

چکیده

کتابخانه دیجیتالی از جمله مهمترین ارمان‌های وب برای کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی است که جایگاه ویژه‌ای را در محیط مجازی اینترنت به خود اختصاص داده است. بنابراین کتابخانه‌های آموزشی نیز خود را با پیشرفت‌های فناوری قرن حاضر همراه کنند و در این محیط مجازی به رشد و توسعه خود ادامه دهند. پژوهش حاضر در خصوص امکان‌سنجی ایجاد کتابخانه دیجیتالی در مدارس ابتدایی دولتی شهر مشهد است. روش پژوهش پیمایشی است و برای گردآوری داده‌ها از یک پرسشنامه که حاوی ۲۹ پرسش بسته جهت پاسخگویی مسئولین کتابخانه‌ها در مدارس است استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که با وجود مشکلاتی که در زمینه بودجه و مهارت نیروی انسانی در این مدارس وجود دارد اما وضعیت امکانات و تجهیزات با میانگین ۳/۴۷ در حد متوسط و امکانات مخابراتی این مدارس با میانگین ۴/۸۶ جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال در حد مطلوبی قرار دارد.

واژه‌های کلیدی: کتابخانه دیجیتالی، امکان‌سنجی، کتابخانه‌های آموزشی، مدارس دولتی مشهد.

* استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور مشهد، ایران. ziaei.s@pnurazavi.ac.ir

** کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه پیام نور مشهد. (نویسنده مسئول) Tradutrics.s@gmail.com

مقدمه

ضعیف آن آموخته‌های دانش‌آموزان گسترش نمی‌یابد و مطالعه فقط به کتب درسی محدود می‌شود. بنابراین این کتابخانه‌ها از هر نوع و اندازه‌ای که باشند، به منظور دستیابی به کیفیتی بهتر، مطلوب است تا مسیر خود را به سمت دیجیتالی شدن تغییر دهند تا بتوانند با تغییر نقش خود، نسبت به ارائه خدمات جدید همچون امکانات کامل آموزشی و کمک آموزشی توانا باشند. چراکه استفاده از فضای مجازی در این مورد نیز مانند بسیاری دیگر از زمینه‌های کاربردی در اجتماع، مانند بانکداری الکترونیکی، مرزها و محدودیت‌های فیزیکی را از میان بر می‌دارد و سهولت و کیفیت بیشتر را به دنبال دارد. در حال حاضر خلاء این گونه کتابخانه‌ها در مدارس ابتدایی، با توجه به سیر صعودی آنان به سمت هوشمندسازی، به شدت حس می‌شود. از این رو، پژوهش حاضر در صدد است تا با بررسی امکانات موجود و مورد نیاز جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال به عنوان ابزار اساسی و بعضاً کمک آموزشی به تحقق این امر کمک نماید.

به نظر می‌رسد نتایج حاصل از این پژوهش چشم‌اندازی از وضعیت و امکانات موجود کتابخانه‌های مدارس را ارائه و راهکارهای مناسبی را جهت نیل به سمت دیجیتالی شدن این کتابخانه‌ها در اختیار علاقه‌مندان این حوزه قرار دهد.

اهمیت و ضرورت

کتابخانه‌ها در طول تاریخ همواره مرکز نگهداری، بهره‌برداری و اشاعه اطلاعات و دانش بشری بوده‌اند. افزایش روزافزون حجم اطلاعات، گسترش سریع اینترنت، تولید قالب‌های گوناگون اطلاعاتی، و تحول چند رسانه‌ای و تمایل فزاینده پژوهشگران به دسترسی قالب‌های الکترونیکی اطلاعات، نقش و عملکرد کتابخانه را در جهان امروز دستخوش تحول ساخته است، به گونه‌ای که در حال حاضر، اینترنت گسترده‌ترین و روزآمدترین منبع اطلاعاتی بوده و عمومیت آن همچنان رو به افزایش است. بر این اساس با توجه به رسالت اصلی کتابخانه‌ها در برآوردن نیازهای اطلاعاتی کاربران، امروزه مدل‌های

امروزه با توجه به رشد و گسترش تکنولوژی و ایجاد جامعه جهانی و برداشته شدن مرزها، جهت سهولت دسترسی به اطلاعات، کشورها در پی ایجاد فضاهای مجازی و الکترونیکی جهت ارتقاء کیفیت امور کاربردی زیر ساخت‌های اجتماعی و از همه مهمتر مسائل آموزشی برآمده‌اند. استفاده از تکنولوژی و پیشرفت‌های دانش بشری در آموزش و اطلاع رسانی و یا حتی فرهنگ‌سازی از همان آغاز پیشرفت‌های بشری در دستور کار قرار داشته و اهمیت ویژه‌ای یافته است. آموزش اجتماعی و داشتن جامعه‌ای دارای سلامت روان و پویا ممکن نیست مگر با اصلاحات اجتماعی و آموزش‌های نوین از سنین کودکی. ایجاد فضای تفکر و تأمل و دستیابی کودکان جامعه به اطلاعات نوین و دانسته‌های روزآمد جوامع پیشرفته با تطبیق بر فرهنگ، آئین و ارزش‌های آن جامعه در آینده‌ای روشن، جامعه مترقی و سلامت را به همراه خواهد داشت. با توجه به رسالت اصلی کتابخانه‌ها در برآوردن نیازهای اطلاعاتی کاربران، امروزه مدل‌های جدیدی برای طراحی فضای آنها در نظر گرفته می‌شود، و در این میان کتابخانه‌های دیجیتال جایگاه ویژه‌ای را در محیط اینترنت به خود اختصاص داده‌اند. پیوند کتابخانه‌ها، فناوری اطلاعات و آموزش با یکدیگر اتحاد سه جانبه‌ای است که کشورهای توسعه یافته در راه نیل به اهداف آموزش خود به لزوم آن واقف هستند و کشورهای در حال توسعه باید به آن توجه بیشتری داشته باشند. بنابراین جامعه‌ای می‌تواند سریعتر دروازه‌های علم و دانش را فتح کند که در آن آموزشگاه‌ها اهمیت ویژه‌ای داشته باشند و خود را به فناوری‌های نوین اطلاعات مجهز سازند.

بیان مسئله

کتابخانه‌ها در مدارس وسیله‌ای برای تقویت خواندن، ترویج سواد و بالا رفتن فرهنگ محسوب می‌شوند. در نگرش نظام یافته به آموزش و پرورش، کتابخانه از جمله نیازهای اساسی است و در صورت حذف یا عملکرد

در بین کودکان کشور می‌بایست توجه ویژه‌ای به این معضل فرهنگی آموزشی داشته باشیم. پرداختن به این امکان در صورتی که منتج به یافته‌هایی مثبت شود و پرداختن به افزایش این فضا از سن پایین می‌تواند فرهنگ مطالعه را در هنجارهای رفتاری درونی ساخته و آینده‌ای روشن‌تر و زندگی اجتماعی بهتری را با استفاده از دانش در کشور ایجاد نماید.

اهداف

هدف کلی این تحقیق امکان‌سنجی کتابخانه‌های مدارس ابتدایی دولتی شهر مشهد در جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال است.

اهداف ویژه در این پژوهش

۱. تعیین وضعیت فعلی کتابخانه در مدارس
۲. مشخص ساختن امکانات و تجهیزات کتابخانه مدرسه در جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال
۳. مشخص ساختن مهارت نیروی انسانی جهت کار با منابع دیجیتال
۴. تعیین وضعیت مدرسه از نظر بودجه و آمادگی جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال
۵. مشخص کردن امکانات مخابراتی مدرسه جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال.

پرسش‌های پژوهش

۱. وضعیت فعلی کتابخانه در مدارس شهر مشهد چگونه است؟
۲. وضعیت امکانات و تجهیزات لازم برای ایجاد کتابخانه دیجیتال در مدارس شهر مشهد چگونه است؟
۳. وضعیت مهارت نیروی انسانی جهت کار با منابع دیجیتال چگونه است؟
۴. وضعیت مالی مدارس شهر مشهد برای ایجاد کتابخانه دیجیتال چگونه است؟

جدیدی برای طراحی کتابخانه‌ها در نظر گرفته می‌شود که در این میان، کتابخانه‌های دیجیتال جایگاه ویژه‌ای را در محیط اینترنت به خود اختصاص داده‌اند. کتابخانه جزئی اساسی از هر نظام آموزشی است این امر در مدارس نیز محقق است به گونه‌ای که می‌توان آن را یکی از نشانه‌های بالندگی مدارس دانست. کتابخانه و طرز استفاده از آن علاوه بر استفاده کنندگان خاص آن (دانش-آموزان) تحت تأثیر اولیاء مدرسه نیز است. این امر که کتابخانه را از شکل سنتی آن خارج کرده و به شکل دیجیتالی در اختیار دانش‌آموزان قرار داده شود به شدت تحت تأثیر آمادگی مدرسه و بالادست کارکنان مدرسه قرار دارد. ضرورت بررسی میزان آگاهی مدیران و کارکنان مدارس نسبت به دیجیتالی کردن منابع به مراتب بیشتر از اهمیت تهیه تجهیزات و لوازم مورد نیاز و نیز آموزش نیروی انسانی متخصص در این راستا می‌باشد. چراکه فراهم آوری امکانات، تجهیزات و نیروی انسانی ماهر و متخصص در این راستا مستلزم آگاهی این افراد از انجام این مهم می‌باشد که با شناسایی امکانات موجود و مورد نیاز مدارس برای ایجاد کتابخانه دیجیتال، امکان برنامه ریزی دقیق و عملی جهت راه اندازی این کتابخانه برای صرفه جویی در بودجه و هزینه‌های تولید، نگهداری و سازماندهی فراهم شود.

ایجاد این گونه پایگاه‌های اینترنتی برای دانش‌آموزان، با توجه به دسترسی آسان این گروه سنی به اینترنت در سال‌های اخیر، نه تنها گرایش‌های منفی فضای مجازی را تعدیل می‌کند، بلکه با ارتقاء سطح فرهنگ و آموزش، استفاده بهینه از تکنولوژی را در پی خواهد داشت، چرا که اکنون با توجه به آمارهای منتشر شده در منابع خارجی، استفاده از اینترنت و فضای مجازی در ایران بسیار وسیع بوده ولی متأسفانه به کارگیری آن در امور فرهنگی و آموزشی بسیار اندک است.

این پژوهش در پی آن است که تصویری نو از آنچه تاکنون در استفاده از فضای سایبر در ذهن‌ها شکل گرفته است، ارائه دهد. با توجه به پایین بودن ساعات مطالعه

۵. وضعیت امکانات مخابراتی مدارس شهر مشهد جهت ایجاد کتابخانه دیجیتالی چگونه است؟

کاربردهای متصور از تحقیق

۱. افزایش تمایل به مطالعه و تحقیق در کنار فعالیت‌های مدرسه، با توجه به نبودن مبحث به نسبت کتب چاپی و سنتی

۲. ایجاد کتابخانه دیجیتال در مدارس موجب تسریع در توسعه نظام‌مند ابزارهایی جهت مجموعه‌سازی، ذخیره و سازماندهی اطلاعات به شکل دیجیتال، توسعه اقتصادی و کارآمد کردن اطلاعات می‌گردد.

درونی ساختن فرهنگ کتابخوانی با تمرکز به گروه سنی (ب و ج) که می‌توان این مسئله را یک کاربرد تربیتی و بازاجتماعی متصور از پژوهش برشمرد.

با توجه به نکات مثبت ارائه شده در جهت افزایش گسترش توجه به سمت این موضوع (امکان‌سنجی ایجاد کتابخانه دیجیتال در مدارس ابتدایی) می‌توان اینگونه برداشت کرد که نتایج مثبت جمع‌آوری شده بعد از انجام هرچه دقیق‌تر پژوهش، نقطه آغازی در جهت توجه مسئولین به آینده کودکان کشور باشد. تمرکز و توجه بیش از اندازه در جهت فراهم‌آوری امکانات در پایتخت، مراکز استانها و معدود شهرهای بزرگ، امکان بهره‌مندی برابر از امکانات آموزشی و داشتن مکانی برای اوقات فراغت مناسب و مفید برای کودکان در کشور و حتی تمامی آنها در یک شهر بزرگ نیز میسر نیست. این امر و پرداختن مسائلی از این قبیل در آینده، توزیع عادلانه‌ی فرهنگ آموزش و مطالعه را در سطح جامعه به دنبال خواهد داشت. توجه به مسائل بنیادی از سنین کودکی، در آینده امنیت، آرامش و سلامت روانی جامعه را نیز تضمین خواهد نمود. رفاه و آسودگی و پرداخت به مطالعه، آموزش و فرهنگ‌سازی جز مثبت‌اندیشی و ذهن خلاق را به دنبال نخواهد داشت. ذهن خلاق، که از کودکی روش‌های نوین و بارز علم‌آموزی را فرا گرفته باشد، می‌تواند مبتکر و مخترع و گره‌گشای مشکلات

اجتماعی کشور باشد. صدمه و لطمه‌ای که احساس می‌شود به دلیل بی‌توجهی و یا مقذور نبودن شرایط اجتماعی در کشور، اکنون کودکان و نوجوانان و جوانان ما را پرخاشگر، بی‌حوصله و بی‌توجه به مسائل فرهنگی نموده است. پرداختن به این روش‌های نو و ابتکارات علمی در جهت افزایش میزان مطالعه زیر بنایی خواهد بود.

مبانی نظری

مقدمه

کتابخانه دیجیتال، به لحاظ نوظهور بودن و همچنین، رشد چشمگیر ساراسویچ^۱ (۲۰۰۴) حوزه جالب و قابل توجهی برای کنکاش و انجام پژوهش‌های علمی-اعم از نظری و عملی- است؛ با این حال، با وجود اشتهار، اهمیت و تنوع تولیدات علمی مربوط به آن، مقاله‌های متن پژوهانه فراوانی در این باره تألیف شده است. اما بررسی در زمینه چنین کتابخانه‌هایی در حوزه آموزشگاهی کمتر به چشم می‌خورد، از این رو در این مقاله تلاش شده تا از این حوزه به امکان ایجاد کتابخانه‌های دیجیتال در مدارس پرداخته شود.

شایان ذکر است، در سال ۱۹۹۹، چاودهوری و چاودهوری، پژوهش مروری گسترده‌ای راجع به کتابخانه‌های دیجیتال انجام دادند که یکی از نخستین آثار در این زمینه بود.

تاریخچه کتابخانه‌های آموزشگاهی

پیشینه کتابخانه‌های آموزشگاهی در غرب، به اواخر قرن نوزدهم یا اوایل قرن بیستم باز می‌گردد و کشورهایمانند کانادا، ژاپن، کشورهای شمال اروپا، انگلستان، و ایالات متحده پیشقدم بودند. گفته می‌شود قدیمی‌ترین کتابخانه آموزشگاهی در ۱۵۷۸ در شروزبری انگلستان ایجاد شد. نخستین کتابخانه‌های آموزشگاهی با هدف

1. Saracevic

2. Shurewsburg

به مدرسه ابوحنیفه فقیه بوده که در نیمه قرن سوم هجری در بخارا تأسیس شده است.

آموزش اسلامی اعم از ابتدایی و پیشرفته، نخست از مساجد آغاز شد. هر مسجد کتابخانه ای داشت که کتاب های مورد نیاز در آن گردآوری شده بود، ولی این آموزش پیوندی محکم با مطالعات دینی داشت (مروجی، ۱۳۸۸).

به دنبال آشنایی ایرانیان با نظام ها و نهادهای جدید غربی، مدارس عالی ابتدایی جدیدی در کنار مدارس دینی تأسیس شد. ظاهراً نخستین کتابخانه آموزشی کشور، مطابق نظام جدید آموزشی، کتابخانه مدرسه لقمانیه بود که در سال ۱۳۱۷ ق. افتتاح گردید (نشاط و حری ۱۳۸۳).

شکل گیری کتابخانه های آموزشی در ایران سابقه ای چندان طولانی ندارد و تنها طی سه دهه اخیر به این نوع کتابخانه ها توجه شده است (مزینانی، ۱۳۸۴).

تعریف و تاریخچه کتابخانه دیجیتال

کتابخانه های دیجیتال محل هایی هستند که در آن کارکنان متخصص به انتخاب، سازماندهی و کمک به دسترسی فکری به منابع اطلاعاتی می پردازند و در آن فرایند تفسیر، توزیع، حفاظت از یکپارچگی اطلاعات دیجیتالی و نیز اطمینان از وجود مجموعه ای از آثار دیجیتالی در مدت زمانی طولانی مورد توجه قرار می گیرد تا ازین طریق بتوان منابع دیجیتالی را با سرعت و به صورت اقتصادی برای استفاده یک جامعه یا مجموعه ای از جوامع در دسترس قرار داد (صفایی، ۱۳۸۹).

فدراسیون بین المللی کتابخانه های دیجیتالی در تعریفی عملیاتی از کتابخانه دیجیتالی چنین بیان می کند: «کتابخانه های دیجیتالی مؤسسه ای هستند مشتمل بر کارکنان متخصص که به منظور انتخاب، سازماندهی، دسترسی فکری، ارائه، تفسیر، توزیع، حفظ یکپارچگی و تضمین تداوم مجموعه های دیجیتالی، منابعی را تهیه می-

فراهم کردن مواد کمک آموزشی برای پشتیبانی از آموزش رسمی، ترغیب کتابخوانی، و کسب لذت از متون ادبی به وجود آمدند. این کتابخانه ها اغلب به صورت منفرد به دانش آموزان علاقه مند خدمت می کردند. در واقع، گسترش سازمان یافته کتابخانه های آموزشی از نیمه دوم قرن بیستم آغاز شد. توسعه کتابخانه های آموزشی در ایالات متحده از اواخر قرن نوزدهم آغاز شد. در ۱۸۹۵، کتابخانه های دبیرستانی رشد قابل توجهی داشتند. اما کتابخانه های دوره ابتدایی خیلی دیرتر پدید آمدند و پس از جنگ جهانی دوم توسعه یافتند. گسترش همه جانبه و نظام مند کتابخانه های آموزشی در بسیاری از کشورها پس از جنگ جهانی دوم رخ داد. در آسیا و افریقا نیز کسب استقلال بسیاری از کشورها سبب گسترش آموزش شد و توسعه کتابخانه های آموزشی (در کشورهای چون اردن، مالزی، نیجریه، و تانزانیا) یکی از ابعاد آن است (دایره المعارف کتابداری، ۱۳۸۵).

تقریباً در همه کشورها، کتابخانه های آموزشی، ابتدا در دوره های متوسطه شکل گرفت و سپس به تدریج به مقاطع پایین تر تحصیلی راه یافت. اما شتاب رشد کتابخانه های دوره ابتدایی نسبت به دوره های متوسطه افزون تر شد (مروجی، ۱۳۸۸).

تاریخچه کتابخانه های آموزشی در ایران

کتاب و کتابخانه در ایران سابقه طولانی دارد، برخی بر این باورند که پیشینه کتابخانه در ایران به دوران اساطیری تهمورث پیشدادی برمی گردد و کتابخانه دژ سارویه جی اصفهان را نیز به آن دوره نسبت می دهند (عباسی هرمزی، ۱۳۸۶).

پیشینه کتابخانه های آموزشی را باید در مساجد جستجو کرد. کتابخانه های اولیه این گونه نهادهای اسلامی، بیش از آنکه برای استفاده عموم در نظر گرفته شود، برای رفع نیازهای درسی و مطالعاتی طلاب و مدرسان بود. اما ظاهراً کهن ترین کتابخانه مدرسه متعلق

اجرای صحیح برنامه درسی، کار با رسانه‌های رایانه‌ای را طلب می‌کند و به همین دلیل پذیرش و چگونگی کار با این رسانه برای رفع نیازهای دانش‌آموزان و آموزش آنان حائز اهمیت است. با ورود فناوری در پیکره نظام آموزش و پرورش، باید تغییراتی متناسب با آن ایجاد شود چرا که فناوری، آموزش را متنوع و ساده می‌کند، سرعت یادگیری را افزایش می‌دهد و دانش‌آموزان را به آشنایی با منابع موجود و بهره‌گیری از آنها ترغیب و تشویق می‌کند. با توجه به توسعه چشمگیری که فناوری اطلاعات در آموزش داشته، همکنون شیوه‌های آموزش از معلم محوری به دانش‌آموز محوری تغییر کرده و مدارس به سمت هوشمندسازی پیش می‌روند. بنابراین دانش‌آموزان برای درک نقش فناوری و همسو شدن با جریان رشد و توسعه تکنولوژی مطلوب است تا از راهبردهای ذیل بهره‌مند شود:

۱. استفاده از اینترنت در مدارس

۲. بهره‌گیری از کتابخانه‌هایی مدرن مانند کتابخانه‌های دیجیتال در محیط آموزشی خود.

عناصر اصلی در ایجاد کتابخانه دیجیتال در آموزشگاه‌ها

۱. بودجه

در زمینه وضعیت بودجه، یافته‌های تحقیقات نشان می‌دهد که کتابخانه‌های آموزشی وضع مطلوبی ندارند و بودجه خاصی برای آنها در نظر گرفته نمی‌شود. در مواردی هم که منابع مالی در اختیار آنان قرار می‌گیرد یا بسیار ناچیز است و یا از کانال‌های دیگری، مانند انجمن اولیا و مربیان، حق عضویت، کمک‌های مردمی و ... بدست می‌آید (سامانیان، ۱۳۷۶؛ کلباسی و شعبانی، ۱۳۸۳؛ شرافتی، ۱۳۸۳).

مطالعه لنس، و لبورن و همیلتون-نیل (لنس و لبورن و همیلتون-نیل ۱۹۹۳) نشان داد که یکی از شاخص‌های کلیدی سطوح موفقیت مدرسه وابسته به شرایط بودجه کتابخانه مدرسه است. مدیر مدرسه معمولاً شخص کلیدی است که چگونگی تقسیم بودجه مالی کتابخانه

کنند. تهیه این منابع بر مبنای دسترسی بدون وقفه و با هزینه کم برای استفاده جامعه‌ای معین یا مجموعه‌ای از جوامع است» (فدراسیون کتابخانه دیجیتال^۱، ۱۹۹۹).

توسعه کتابخانه‌های دیجیتال از آمریکا آغاز شد و این در صورتی است که کتابخانه‌های سنتی از پیدایش آمریکا قدمت طولانی تری دارد. از سال ۱۹۷۰ و در طول سه دهه اخیر، مباحث کتابخانه‌های دیجیتالی در آمریکا مطرح شده است. کتابخانه‌های دیجیتال بصورت رسمی از سال ۱۹۹۴ برای اولین بار معرفی شده‌اند. اما تاریخ استفاده از کتابخانه‌های دیجیتالی را می‌توان به چند دوره نسبتاً مشخص تقسیم کرد: در دهه ۱۹۴۰ نخستین روش‌های نیمه ماشینی ذخیره و بازیابی اطلاعات با استفاده از نظام برگه‌ای لبه‌منگنه مورد توجه قرار گرفت. این نظام در واقع پیشامد نظام‌های رایانه‌ای دهه ۱۹۶۰ بود. در دهه ۱۹۸۰ شاهد گسترش نظام‌های پیوسته به از نظر تنوع و ایجاد نرم‌افزارهای آماده و تجهیزات چاپ و نمایش اطلاعات و په از نظر نفوذ و کاربرد این نظام‌ها در کشورهای در حال رشد بود. دهه ۱۹۹۰، دهه رشد اینترنت به حساب می‌آید و کتابخانه‌های نیز از این پدیده حاصل از فن‌آوری‌های جدید در کارهای خود به خوبی استفاده کرده است (خوانساری، ۱۳۸۰: ۱۷-۱).

جایگاه کتابخانه دیجیتال در نظام آموزشی

رشد و نفوذ فناوری اطلاعات و ارتباطات در مقوله آموزش و آغاز تغییرات چشمگیر آن را می‌توان از دهه ۱۹۹۰ و به دنبال شکل‌گیری شبکه وب و گسترش اینترنت به وضوح لمس کرد (اپلمنز^۲، ۲۰۰۲).

در عصر اطلاعات، نظام آموزش و پرورش بخشی از پیکره نظام اطلاعاتی هر کشور است و جایگاه و اهمیت ویژه‌ای دارد. فناوری اطلاعات چالش‌های زیادی در زمینه آموزش و پرورش ایجاد کرده است، به گونه‌ای که

^۱ . Digital Library Federation

^۲ . Appelmans

تعیین می‌کند. مدیر مدرسه اصولی را برای مدرسه فراهم می‌آورد که به نوبه خود بر اهداف مدرسه و موادی که در آن گنجانیده شده را تحت تأثیر قرار می‌دهد (بایلی ۲۰۰۰).

۲. کتابدار

بیشتر کتابخانه‌های مدارس یا کتابدار ندارند و یا این مسئولیت را افراد غیر متخصص بر عهده دارند. (مدیر امانی و فرجامی، ۱۳۷۸؛ شرافتی، ۱۳۸۳؛ صمدی علی نیا، سپهر و بزرگی، ۱۳۸۵).

کتابداران مدارس، به عنوان حرفه‌ای تخصصی تلقی می‌شود. همان طور که تربیت معلمان نیازمند تجربه‌هایی در کلاس مدارس است. در برنامه‌های آموزشی برای این کتابداران تأکید اصلی بر نقش کتابخانه به عنوان چارچوب اصلی تدریس و نقش فعال کتابداران مدارس در کلاس‌های درس است. دنیا به سرعت در حال ورود به عصر انقلاب تکنولوژیکی است. دستیابی راحت به طیف وسیع منابع نیازمند بازنگری نظام آموزشی کتابداران مدارس به منظور توانایی آنها برای طراحی و آموزش مهارت‌های کسب اطلاعات به وسیله معلمان و دانش‌آموزان است. چنین آموزشی می‌تواند به عنوان جزء ترکیب کننده‌ای در برنامه‌های اساسی آموزشی کتابداران مدارس جدید پیش‌بینی شود (هنس داتر، ۱۹۹۵).

وجود کتابداران آگاه، مربی و تعلیم دهنده در کتابخانه‌های مدارس و بهره مندی از دانش و بینش آنها در برنامه‌ریزی‌های آموزشی در همانندسازی نظام رسمی آموزش و پرورش جامعه با گسترش فراینده علوم و فنون در سطح مختلف ملی، منطقه ای و بین‌المللی کمک بسیار مهم و مؤثری است (عماد خراسانی، ۱۳۷۸).

پیشینه پژوهش در داخل کشور

ذاکر شهرک (۱۳۸۵)، در پایان‌نامه خود با عنوان «بررسی ویژگی‌های ایجاد کتابخانه دیجیتال بین‌المللی کودکان و نوجوانان در ایران» به این نتیجه رسید که عدم فرهنگ

مطالعه و کتابخوانی و عدم وجود مدیران و کتابداران متخصص از مهم‌ترین موانع کودکان در استفاده از کتابخانه‌هاست که ضرورت دیجیتالی شدن آشکار می‌شود. (سیامک، ۱۳۸۸)، در پژوهشی با عنوان «بررسی وضعیت موجود کتابخانه‌های آموزشی شهر زابل در سال تحصیلی ۸۷-۸۸» به بررسی وضعیت موجود کتابخانه‌های آموزشی شهر زابل در سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ می‌پردازد. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده‌ها، پیمایشی است. جامعه آماری آن، آموزشگاه‌های سه مقطع ابتدایی، راهنمایی، متوسطه و پیش‌دانشگاهی، شامل آموزشگاه‌های دولتی، غیرانتفاعی، شاهد و ...، به تفکیک دخترانه و پسرانه است و در نهایت به این نتیجه رسیده است که کتابخانه‌های آموزشی مورد بررسی از لحاظ فضا، تجهیزات فیزیکی، منابع کتابخانه‌ای، بودجه، ارائه خدمات، نیروی انسانی متخصص، استفاده از فناوریهای جدید مانند رایانه، لوح‌های فشرده آموزشی و ... با مشکل اساسی روبرو هستند. (بهزادی، زاهدی نوقابی ۱۳۸۸)

در پژوهشی با عنوان، «وب سایت منبعی نوین برای کودکان عصر حاضر در کتابخانه‌های آموزشی: بررسی وضعیت وب سایت‌های فارسی کودکان و نوجوانان و نحوه سازماندهی اطلاعات در آنها»، به بررسی وضعیت این وب سایت‌ها پرداخته است، روش پژوهش کاربردی است و جامعه آماری آن ۱۸ وب سایت است که در ده صفحه نخست جستجوی موتور کاوش گوگل با ترکیبات مختلف جستجو بازیابی شده اند. یافته‌های پژوهش نشان داده که ۵۰ درصد وب سایت‌های فارسی کودکان و نوجوانان معیارهای لازم را در جنبه‌های مختلف رعایت کرده اند. همچنین ۵۹ درصد معیار معیارهای مربوط به نویسنده/ پشتیبان سایت در وب سایت‌های فارسی رعایت شده است. همچنین مشخص شده است که بین وضعیت کلی وب سایت‌های تحت حمایت دولت و سایت‌های خصوصی، تفاوتی وجود ندارد. نتایج پژوهش نیز نشان داده که امر تهیه وب

جهت بررسی وضعیت امکانات و همچنین مهارت آنان در استفاده از منابع دیجیتال می‌باشد.

یافته های پژوهش

یافته های این پژوهش منعکس کننده سنجش امکانات موجود در کتابخانه های مدارس جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال می‌باشد. نتایج بررسی میزان پایایی پرسشنامه چنین نشان داد که:

جدول ۱. نتایج و درصد میزان پایایی پرسشنامه

خلاصه پردازش داده ها			
درصد	تعداد		
۱۰۰	۱۲۰	داده های معتبر	داده‌ها
۰	۰	داده های حذف شده	
۱۰۰	۱۲۰	مجموع	

جدول ۲. آزمون آماری پایایی پرسشنامه

آماره پایایی پرسشنامه	
تعداد سوالات مورد آزمون	آزمون آماری آلفای کرونباخ
۲۹	۰.۷۳

آلفای کرونباخ برابر با ۰/۷۳ بدست آمده و بزرگتر از ۰/۷ می‌باشد و در سطح کاملاً مناسبی قرار دارد، بنابراین قابلیت اعتماد (پایایی) این پرسشنامه کاملاً مورد تأیید و قابل قبول می‌باشد.

پس از تأیید پرسشنامه به تجزیه و تحلیل داده های جمع آوری شده از طریق پرسشنامه، و سایر ابزار جمع آوری داده ها، پرداخته می شود. این قسمت شامل دو بخش اصلی: الف) تحلیل توصیفی و ب) تحلیل استنباطی می-باشد. تحلیل استنباطی بدین ترتیب که ابتدا با استفاده از شاخص های فراوانی، درصد، میانگین و انحراف معیار به توصیف داده‌ها پرداخته و سپس با استفاده از آزمون های کولموگروف- اسمیرنوف، آزمون تی استیودنت و آزمون رتبه بندی فریدمن؛ فرضیات پژوهش آزمون می شوند.

در بخش تحلیل توصیفی متغیرهای جمعیت شناختی تحقیق با استفاده از نرم افزار SPSS مورد بررسی قرار می گیرد و در بخش تحلیل استنباطی نیز ابتدا آزمون

سایت‌های فارسی کودکان بطور جدی مورد توجه قرار نگرفته است و می‌بایست در طراحی وب سایت‌ها از کودکان، کتابداران، متخصصان رایانه، روانشناسان کودک و سایر متخصصان استفاده شود.

پیشینه پژوهش در خارج از کشور

(کولودژیسکا، ۱۹۹۶)، در تحقیقی با عنوان «کتابخانه در نظام آموزش و پرورش به عنوان کیفیت» ساختار آموزش و پرورش لهستان را بررسی کرده است. وی معتقد است برای ایجاد دگرگونی در ساختار آموزش و پرورش باید تشکیلات آن را به نفع گسترش تحصیلات متوسطه دگرگون کرد؛ زیرا نوجوانی که آموزش و پرورش ابتدایی و متوسطه نامناسبی دارد، وقتی به دانشگاه راه می‌یابد، عادت یادداشت‌برداری را از آن دوران با خود به دانشگاه می‌آورد و آن را تداوم می‌بخشد. نتایجی که از این تحقیق به دست آمده است، عبارت است از:

۱. آموزشگاه‌ها توان خود را برای ایجاد انگیزه مطالعه از دست داده‌اند و وسایل ارتباط جمعی جانشین وسایل سنتی آموزش تلقی می‌شوند.
۲. مطالعه کتاب و متون عمیق و برتر میان دانش‌آموزان، عاملی مثبت تلقی نمی‌شود.
۳. دانش‌آموزان بیشتر به یادگیری از طریق فناوری‌های جدید تمایل دارند و کمتر به خواندن علاقه نشان می‌دهند.

روش و جامعه آماری پژوهش

برای انجام این پژوهش از روش مطالعه پیمایشی، نوع توصیفی استفاده شده و جامعه مورد مطالعه در این تحقیق مسئول یا و مسئولان کتابخانه در مدارس ابتدایی دولتی نواحی ۳ و ۶ مشهد می باشد. در این پژوهش برای گردآوری اطلاعات از پرسشنامه استفاده شده که این پرسشنامه شامل ۲۹ پرسش بسته ویژه مسئولین کتابخانه ها در مدارس،

سوالات قسمت ابتدایی پرسشنامه به مشخصات فردی پاسخگویان اختصاص یافته است. بنابراین در ابتدا به منظور آشنایی بیشتر با مشخصات عمومی نمونه آماری، جداول توزیع فراوانی و شاخص‌های توصیفی این متغیرها به همراه نمودارهای مربوط ارائه شده است.

کالموگروف-اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن متغیرهای تحقیق استفاده می‌شود.

تحلیل توصیفی وضعیت جمعیت شناختی نمونه تحقیق
به منظور دستیابی به مشخصات کلی آزمودنی‌ها،

جدول ۳. توزیع فراوانی جنسیت کارکنان کتابخانه در مدارس

جنسیت	فراوانی	درصد
زن	۶۰	۵۰
مرد	۶۰	۵۰
کل	۱۲۰	۱۰۰٫۰

مطابق اطلاعات جدول شماره ۳، مردان و زنان هر یک درصد گروه نمونه را تشکیل می‌دهند.

جدول ۴. توزیع فراوانی میزان تحصیلات کارکنان کتابخانه در مدارس

تحصیلات	فراوانی	درصد
فوق دیپلم	۱۵	۱۲٫۵
فوق لیسانس	۶	۵
لیسانس	۹۹	۸۲٫۵
کل	۱۲۰	۱۰۰

مطابق اطلاعات جدول شماره ۴، افراد دارای مدرک لیسانس با ۸۲٫۵ درصد بیشترین درصد گروه نمونه را تشکیل می‌دهند.

جدول ۵. توزیع فراوانی سابقه کار کارکنان کتابخانه در مدارس

سابقه خدمت	فراوانی	درصد
۱۵ الی ۲۰ سال	۲۳	۱۹٫۲
۲۰ سال بیشتر	۹۴	۷۸٫۳
۵ الی ۱۰ سال	۳	۲٫۵
کل	۱۲۰	۱۰۰

مطابق اطلاعات جدول شماره ۵، افراد با سابقه بالای ۲۰ سال با ۷۸٫۳۳ درصد بیشترین درصد گروه نمونه را تشکیل می‌دهند.

جدول ۶. توزیع فراوانی تعداد کارکنان کتابخانه در مدارس

تعداد کارکنان	فراوانی	درصد
۱ نفر	۱۰۵	۸۷٫۵
۲ نفر	۱۱	۹٫۲
۳ نفر و بیشتر	۴	۳٫۳
کل	۱۲۰	۱۰۰

مطابق اطلاعات جدول شماره ۶، تعداد کارکنان ۱ نفر با ۸۷٫۵ درصد بیشترین درصد گروه نمونه را تشکیل می‌دهند.

جدول ۷. توزیع فراوانی رشته‌های کتابداری و رشته‌های غیرمرتبط کارکنان کتابخانه در مدارس

رشته اصلی مسئول	فراوانی	درصد
سایر رشته‌ها	۱۱۷	۴۹/۱
کتابداری	۳	۲۲/۳
کل	۱۱۲	۱۰۰

مطابق اطلاعات جدول شماره ۷، افراد سایر رشته‌ها با ۹۷/۵ درصد بیشترین درصد گروه نمونه را تشکیل می‌دهند.

جدول ۸. توزیع فراوانی سمت اصلی مسئول کتابخانه در مدارس

سمت اصلی مسئول	فراوانی	درصد
کتابدار	۳	۲/۵
معاون اجرایی	۱	۰/۸
معاون پرورشی	۱۰۵	۸۷/۵
معلم ورزش	۱	۰/۸
معلم	۱۰	۸/۳
کل	۱۲۰	۱۰۰

مطابق اطلاعات جدول شماره ۸، افراد با سمت معاون پرورشی با ۸۷/۵٪ بیشترین درصد گروه نمونه را تشکیل می‌دهند.

جدول ۹. وضعیت توصیفی متغیرهای مورد مطالعه

متغیر	تعداد	میانگین	میان	انحراف استاندارد	کمترین مقدار	بیشترین مقدار
تعیین وضعیت فعلی کتابخانه در مدارس	۱۲۰	۲/۶۱۵۲	۲/۶۳۴۶	۰/۳۴۴۹۶	۱/۷۳	۳/۵۵
امکانات و تجهیزات کتابخانه مدرسه در جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال	۱۲۰	۲/۸۴۸۳	۲/۸۰۰۰	۰/۵۱۵۹۶	۱/۴۰	۴/۰۰
مهارت نیروی انسانی جهت کار با منابع دیجیتال	۱۲۰	۲/۰۴۸۵	۲/۰۰۰۰	۰/۴۴۵۹۴	۱/۱۷	۳/۸۳
امکانات مخابراتی مدرسه جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال	۱۲۰	۳/۴۳۷۵	۲/۵۰۰۰	۰/۴۴۳۵۰	۲/۰۰	۴/۷۵
وضعیت مدرسه از نظر بودجه و آمادگی جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال	۱۲۰	۲/۲۶۳۹	۲/۳۳۳۳	۰/۳۹۸۱۷	۱/۳۳	۳/۰۰

تحلیل استنباطی داده‌های تحقیق

برای استفاده از آزمون‌های پارامتریک، ابتدا با استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف، ابتدا باید نرمال بودن و یا غیر نرمال بودن، توزیع متغیرهای مورد مطالعه، بررسی شود.

آزمون کولموگروف-اسمیرنوف

ابتدا از نرمال بودن توزیع متغیرهای تحقیق اطمینان حاصل شود. برای بررسی نرمال بودن مؤلفه‌های آزمون کالموگروف-اسمیرنوف، استفاده می‌شود که یک

نوع آزمون ناپارامتریک است. اگر داده‌ها دارای توزیع نرمال باشند از آزمون‌های پارامتریک در غیر این صورت از آزمون‌های ناپارامتریک استفاده می‌کنیم. محاسبه آماره این آزمون توسط نرم‌افزار SPSS امکان‌پذیر می‌باشد. در صورتی که مقدار آماره ارائه شده توسط این آزمون بیشتر از ۵ درصد باشد، فرض صفر آماری (H0) مبنی بر نرمال بودن توزیع متغیر مورد بررسی با اطمینان ۹۵ درصد پذیرفته می‌شود. نتایج مربوط به آزمون نرمال بودن متغیرها در جدول آماده است.

جدول ۱۰. آزمون کولموگروف-اسمیرنف برای بررسی نرمال بودن یا نرمال نبودن توزیع داده‌ها

متغیر	تعداد	آماره آزمون	سطح معنی‌داری
تعیین وضعیت فعلی کتابخانه در مدارس	۱۲۰	۱/۰۰۹	۰/۲۶۰
مهارت نیروی انسانی جهت کار با منابع دیجیتال	۱۲۰	۱/۰۸۴	۰/۱۹۱
امکانات مخابراتی مدرسه جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال	۱۲۰	۱/۹۳۴	۰/۰۰۱
وضعیت مدرسه از نظر بودجه و آمادگی جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال	۱۲۰	۱/۴۲۹	۰/۰۳۴
امکانات و تجهیزات کتابخانه مدرسه در جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال	۱۲۰	۱/۷۶۳	۰/۰۰۴

تی‌استیودنت و آزمون فریدمن استفاده کرد.

مطابق اطلاعات جدول شماره ۱۰، سطح معنی‌داری آزمون کولموگروف-اسمیرنف برای همه متغیرهای مورد مطالعه بجز تعیین وضعیت فعلی کتابخانه کمتر از ۰/۵ است، لذا توزیع هیچ یک از متغیرها بجز تعیین وضعیت فعلی کتابخانه نرمال نمی‌باشد ولی چون تعداد مشاهدات بیشتر از ۳۰ می‌باشد می‌توانیم بمنظور بررسی از آزمون

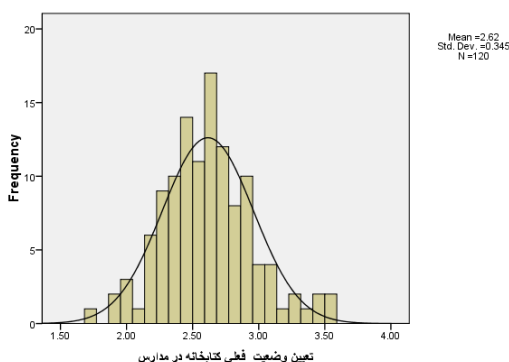
بررسی اثر بوسیله آزمون تی‌استیودنت

سؤال‌های آزمون به صورت زیر مطرح می‌شوند:
سؤال اول: وضعیت فعلی کتابخانه‌ها در مدارس شهر مشهد چگونه است؟

جدول ۱۱. توزیع فراوانی و میانگین مربوط به وضعیت فعلی کتابخانه‌ها در مدارس

شاخص	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	آماره آزمون t	درجه آزادی	فاصله اطمینان ۹۵٪		
						سطح معناداری	کران پایین	کران بالا
وضعیت فعلی کتابخانه‌ها	۱۲۰	۱/۶۱۵۲	۰/۳۴۴۹۶	-۱۲/۲۲۱	۱۱۹	۰/۰۰۰	۰/۴۴۷۲	۰/۳۲۲۵

تعیین وضعیت فعلی کتابخانه در مدارس

نمودار ۱. توزیع فراوانی میانگین وضعیت فعلی کتابخانه مدارس

کتابخانه مدارس را ۲,۶۲ نشان می‌دهد.

اطلاعات نمودار شماره ۱، میانگین وضعیت فعلی

سؤال‌های مورد بررسی به صورت زیر می‌باشند:

$$\begin{cases} H_0 : \mu = 3 \\ H_1 : \mu \neq 3 \end{cases}$$

که در آن μ میانگین وضعیت فعلی کتابخانه‌هاست، بدین معنا که آیا وضعیت فعلی کتابخانه‌ها برابر متوسط است یا خیر. نتیجه این آزمون بصورت زیر ارائه می‌شود. این سوال با استفاده از آزمون آماری T مورد تحلیل قرار گرفته است.

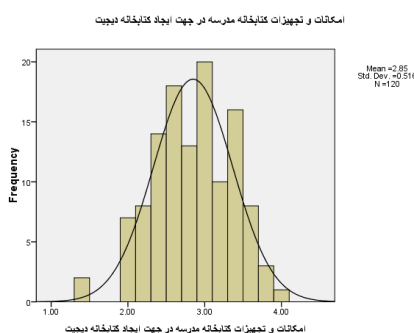
همانگونه که در جدول شماره ۱۱، مشاهده می‌شود میانگین وضعیت فعلی کتابخانه‌ها برابر ۲/۶ می‌باشد.

همانگونه که در جدول شماره ۱۱، مشاهده می‌شود میانگین وضعیت فعلی کتابخانه‌ها برابر ۲/۶ می‌باشد.

باشد، که اختلاف این عدد با مقدار متوسط ۳ در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار تشخیص داده شده است ($p < 0.05$ -مقدار)، و از طرفی فاصله اطمینان مورد نظر بازه منفی می‌باشد، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که وضعیت فعلی کتابخانه‌ها بدتر از متوسط است. سؤال دوم: وضعیت امکانات و تجهیزات لازم برای ایجاد کتابخانه دیجیتال در مدارس شهر مشهد چگونه است؟

جدول ۱۲. توزیع فراوانی و میانگین امکانات و تجهیزات جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال در مدارس

شاخص	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	آماره آزمون t	درجه آزادی	سطح معناداری	فاصله اطمینان ۹۵٪	
							کران بالا	کران پایین
وضعیت امکانات و تجهیزات لازم برای ایجاد کتابخانه دیجیتال	۱۲۰	۲/۸۴۸۳	۰/۵۱۵۹۶	-۳/۲۲۰	۱۱۹	۰/۰۰۲	۰/۲۴۴۹	۰/۰۵۸۴

نمودار ۲. توزیع فراوانی میانگین امکانات و تجهیزات کتابخانه مدرسه جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال

سؤال با استفاده از آزمون آماری T مورد تحلیل قرار گرفته است.

همانگونه که در جدول شماره ۱۲، مشاهده می‌شود میانگین وضعیت امکانات و تجهیزات لازم برای ایجاد کتابخانه دیجیتال برابر ۲/۸۴ می‌باشد، که اختلاف این عدد با مقدار متوسط ۳ در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار تشخیص داده شده است ($p < 0.05$ -مقدار)، و از طرفی فاصله اطمینان مورد نظر بازه منفی می‌باشد، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که وضعیت امکانات و تجهیزات لازم برای ایجاد کتابخانه دیجیتال بدتر از متوسط است.

در نمودار شماره ۲، میانگین امکانات و تجهیزات کتابخانه مدرسه جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال ۲/۴۸ می‌باشد. سؤال‌های مورد بررسی بصورت زیر می‌باشند:

$$\begin{cases} H_0 : \mu = 3 \\ H_1 : \mu \neq 3 \end{cases}$$

که در آن μ میانگین وضعیت امکانات و تجهیزات دیجیتال است، بدین معنا که آیا وضعیت امکانات و تجهیزات لازم برای ایجاد کتابخانه دیجیتال برابر متوسط است یا خیر. نتیجه این آزمون به صورت زیر ارائه می‌شود. این

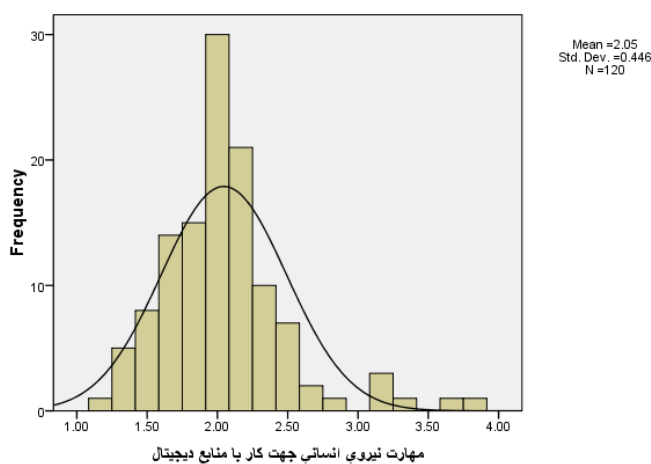
میانگین وضعیت امکانات و تجهیزات لازم برای ایجاد کتابخانه دیجیتال برابر ۲/۴۸ می‌باشد.

سؤال سوم: وضعیت مهارت نیروی انسانی جهت کار با منابع دیجیتال چگونه است؟

جدول ۱۳. توزیع فراوانی و میانگین مهارت نیروی انسانی در کتابخانه های مدارس جهت کار با منابع دیجیتال

شاخص	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	آماره آزمون t	درجه آزادی	فاصله اطمینان ۹۵٪		
						سطح معناداری	کران پایین	کران بالا
وضعیت مهارت نیروی انسانی جهت کار با منابع دیجیتال	۱۲۰	۲/۰۴۵۸	۰/۴۴۵۹۴	۲۳/۴۳۹	۱۱۹	۰/۰۰۰	-۱/۰۳۴۸	-۰/۸۷۳۶

مهارت نیروی انسانی جهت کار با منابع دیجیتال

نمودار شماره ۳. توزیع فراوانی میانگین مهارت نیروی انسانی جهت کار با منابع دیجیتال

همانگونه که در جدول شماره ۱۳، مشاهده می شود میانگین وضعیت مهارت نیروی انسانی جهت کار با منابع دیجیتال برابر ۲/۰۴ می باشد، که اختلاف این عدد با مقدار متوسط ۳ در سطح ۰/۰۵ معنی دار تشخیص داده شده است ($p < 0.05$ -مقدار)، و از طرفی فاصله اطمینان مورد نظر بازه منفی می باشد، بنابراین می توان نتیجه گرفت که وضعیت مهارت نیروی انسانی جهت کار با منابع دیجیتال بدتر از متوسط است.

سؤال چهارم: وضعیت مالی مدارس شهر مشهد برای ایجاد کتابخانه دیجیتال چگونه است؟

مطابق اطلاعات نمودار شماره ۳، مهارت نیروی انسانی جهت کار با منابع دیجیتال میانگین ۲/۰۴ دارد. فرضیه های مورد بررسی به صورت زیر می باشند:

$$\begin{cases} H_0 : \mu = 3 \\ H_1 : \mu \neq 3 \end{cases}$$

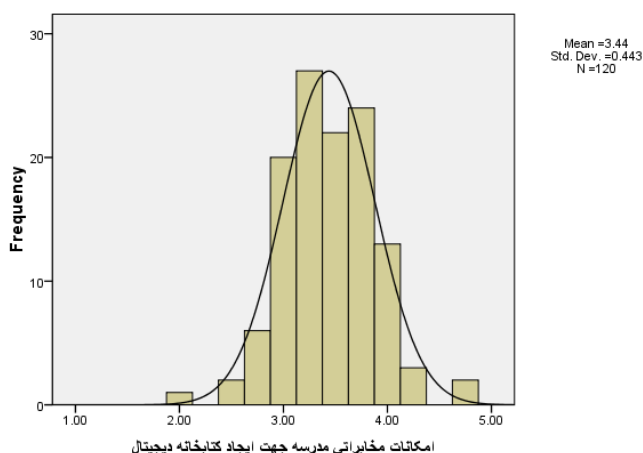
که در آن μ میانگین وضعیت

مهارت نیروی انسانی جهت کار با منابع دیجیتال است، بدین معنا که آیا وضعیت مهارت نیروی انسانی جهت کار با منابع دیجیتال برابر متوسط است یا خیر. نتیجه این آزمون به صورت زیر ارائه می شود. این سؤال با استفاده از آزمون آماری T مورد تحلیل قرار گرفته است.

جدول ۱۴. توزیع فراوانی و میانگین وضعیت مالی مدارس شهر مشهد برای ایجاد کتابخانه دیجیتال

شاخص	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	آماره آزمون t	درجه آزادی	فاصله اطمینان ۹۵٪		
						سطح معناداری	کران پایین	کران بالا
وضعیت مالی	۱۲۰	۲/۲۶۳۹	۰/۳۹۸۱۷	-۲۰/۲۵۲	۱۱۹	/۰۰۰	-۰/۸۰۸۱	-۰/۶۶۴۱

امکانات مخابراتی مدرسه جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال

نمودار ۴. توزیع فراوانی میانگین امکانات مخابراتی مدرسه را جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال

می‌شود میانگین وضعیت مالی برابر $2/66$ می‌باشد، که اختلاف این عدد با مقدار متوسط 3 در سطح $0/05$ معنی‌دار تشخیص داده شده است ($p < 0/05$ -مقدار)، و از طرفی فاصله اطمینان مورد نظر بازه منفی می‌باشد، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که وضعیت مالی کمتر (پایین تر) از متوسط است.

سؤال پنجم: وضعیت امکانات مخابراتی مدارس شهر مشهد جهت ایجاد کتابخانه دیجیتالی چگونه است؟

نمودار شماره ۴، میانگین امکانات مخابراتی مدرسه را جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال $3,43$ برآورد می‌کند. فرضیه های مورد بررسی به صورت زیر می‌باشند:

$$\begin{cases} H_0 : \mu = 3 \\ H_1 : \mu \neq 3 \end{cases}$$

که در آن μ میانگین وضعیت مالی

است، بدین معنا که آیا وضعیت مالی برابر متوسط است یا خیر. نتیجه این آزمون به صورت زیر ارائه می‌شود. این سؤال با استفاده از آزمون آماری T مورد تحلیل قرار گرفته است. همانگونه که در جدول شماره ۱۴، مشاهده

جدول ۱۵. توزیع فراوانی و میانگین وضعیت امکانات مخابراتی مدارس شهر مشهد جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال

شاخص	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	آماره آزمون t	درجه آزادی	فاصله اطمینان ۹۵٪		
						سطح معناداری	کران پایین	کران بالا
وضعیت امکانات مخابراتی	۱۲۰	۳/۴۳۷۵	۰/۴۴۳۵۰	۱۰/۸۰۶	۱۱۹	/۰۰۰	۰/۳۵۷۳	۰/۵۲۷۷

نتیجه این آزمون به صورت زیر ارائه می‌شود.

این سؤال با استفاده از آزمون آماری T مورد تحلیل قرار گرفته است.

همانگونه که در جدول شماره ۱۵، مشاهده می‌شود میانگین وضعیت امکانات مخابراتی برابر $3,43$ می‌باشد، که اختلاف این عدد با مقدار متوسط 3 در سطح $0/05$

سؤال‌های مورد بررسی به صورت زیر می‌باشند:

$$\begin{cases} H_0 : \mu = 3 \\ H_1 : \mu \neq 3 \end{cases}$$

که در آن μ میانگین وضعیت مالی

است، بدین معنا که آیا وضعیت امکانات مخابراتی برابر متوسط است یا خیر.

آزمون هنگامی به کار می‌رود که داده‌های آماری مربوط به متغیرهای تحقیق، حداقل ترتیبی باشند و بتوان با مفهوم ترتیبی آن‌ها را در رده‌بندی مرتب کرد. به کمک این آزمون می‌توان متغیرهای موجود در تحقیق را رتبه‌بندی کرد. در این تحقیق از این آزمون به منظور اولویت بندی میانگین متغیرهای تحقیق استفاده می‌شود.

معنی‌دار تشخیص داده شده است ($p < 0.05$ - مقدار)، و از طرفی فاصله اطمینان مورد نظر بازه مثبت می‌باشد، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که وضعیت امکانات مخابراتی بهتر از متوسط است. آزمون فریدمن برای رتبه بندی متغیرهای تحقیق این

جدول ۱۶. نتایج آزمون فریدمن برای رتبه بندی متغیرهای تحقیق

نتیجه	Sig	درجه آزادی	کای دو	نمونه
رتبه بندی ممکن است	۰/۰۰۰۱	۴	۳۱۱/۷۹۶	۱۲۰

گفت که متغیرهای تحقیق رتبه‌های یکسانی ندارند و می‌توان آن‌ها را اولویت‌بندی کرد. ترتیب اولویت مؤلفه‌ها در جدول زیر نشان داده شده است.

با توجه به جدول شماره ۱۶، مقدار $0.0001 = sig$ به دست آمده است و از آنجایی که $0.05 > sig$ است، بنابراین فرض صفر تأیید نمی‌شود و می‌توان

جدول ۱۷. رتبه بندی متغیرهای تحقیق به منظور اولویت بندی آنها بر اساس آزمون فریدمن

متغیرها	میانگین رتبه ها	اولویت بندی
امکانات مخابراتی مدرسه جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال	۴/۸۶	اولویت اول
امکانات و تجهیزات مدرسه در جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال	۳/۴۷	اولویت دوم
تعیین فعلی کتابخانه در مدارس وضعیت	۲/۹۶	اولویت سوم
وضعیت آمادگی و بودجه مدرسه جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال	۲/۱۰	اولویت چهارم
مهارت نیروی انسانی جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال	۱/۶۱	اولویت پنجم

جدول ۱۸. مقیاس گورمن برای متغیرهای تحقیق

متغیر	میانگین	رده بندی گورمن
تعیین وضعیت فعلی کتابخانه در مدارس	۲/۶۱۵۲	غیر رضایت بخش
امکانات و تجهیزات کتابخانه مدرسه در جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال	۲/۸۴۸۳	رضایت بخش
مهارت نیروی انسانی جهت کار با منابع دیجیتال	۲/۰۴۵۸	غیر رضایت بخش
امکانات مخابراتی مدرسه جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال	۳/۴۳۷۵	بیش از رضایت بخش
وضعیت مدرسه از نظر بودجه و آمادگی جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال	۲/۲۶۳۹	غیر رضایت بخش

بحث و نتیجه‌گیری

کتابخانه‌های با توجه به جایگاه خاص و نقش مهمی که در جامعه علمی کشور ایفا می‌کنند، لازم است برای انجام هرچه

پیشرفت سریع تکنولوژی و نیازهای فعلی شرایطی را فراهم کرده که ناگزیر از بکارگیری آن هستیم. در این میان

در زمینه مهارت نیروی انسانی جهت کار با منابع دیجیتال نیز با میانگین ۱,۶۱ باید گفت که در این میان بدترین وضعیت را دارد. این یافته‌ها بیانگر آن است که مسئولین مربوطه در آموزش و پرورش با برگزاری کلاس‌های ضمن خدمت در این موارد (کار با نرم افزارهایی چون آفیس، آشنایی با پست الکترونیکی و پایگاه‌های اطلاعاتی و ...) جهت آماده شدن کارکنان در زمینه کار در کتابخانه دیجیتال برنامه ریزی‌های لازمه را به عمل بیاورند تا مهارت‌های لازم را بدست آورند.

در زمینه وضعیت مالی و بودجه در مدارس جهت دیجیتال‌سازی کتابخانه‌ها نتایج نشان می‌دهد که این بودجه با میانگین ۲,۲۶ پایین‌تر از متوسط ارزیابی شده و برای بهتر شدن این بودجه و اختصاص بودجه مستقلی به کتابخانه‌ها در مدارس بهتر است تدابیر مناسبی در دستور کار آموزش و پرورش قرار گیرد.

نتایج حاصل از پژوهش در زمینه امکانات مخابراتی مدارس نشان داد که کلیه مدارس مجهز به رایانه و همچنین اتصال مناسبی به شبکه اینترنت می‌باشند و این شرایط جهت دیجیتال‌سازی در شرایط مطلوبی قرار دارد.

منابع

اشرفی ریزی، حسن. (۱۳۸۴)، جایگاه کتابخانه‌های آموزشگاهی در عصر اطلاعات، فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات، ج ۱۶، شماره ۲، ص ۴۹-۵۸.

ترکیان تبار، منصور. (۱۳۸۴)، جایگاه و نقش کتابخانه‌های آموزشگاهی در نظام آموزش کشور، ماهنامه آموزشی - خبری سما، شماره ۱۳۵، سال دوازدهم.

حسن پور، زهره، رضایی شریف آبادی، سعید. (۱۳۸۹)، ویژگی‌های رابط کاربر کتابخانه مجازی بین‌المللی کودکان از دیدگاه کاربران و پیشنهاد یک الگو، مجله علمی پژوهشی مطالعات ادبیات کودک، سال اول، شماره ۲.

بهتر رسالت خود، با پیشرفت‌های سریع فناوری هم راستا شوند. در این میان کتابخانه‌های مدارس به عنوان فضای آموزشی و کمک آموزشی دانش آموزان، همواره به عنوان مهم‌ترین مرکز فرهنگی در هر مدرسه‌ای مورد توجه بوده است و تلاش در جهت بهبود شرایط این کتابخانه‌ها به طور یقین پیشرفت‌های گسترده‌تری را برای مدارس به همراه خواهد داشت. به همین دلیل بررسی دیدگاه‌های مسئولین این کتابخانه‌ها جهت ایجاد کتابخانه دیجیتال را که نقش اساسی در کتابخانه‌های دارند مفید می‌باشد. از بررسی این دیدگاه‌ها نتایج زیر بدست آمده است:

نتایج حاصل که از دو گروه مساوی از زنان و مردان صورت گرفته است، در زمینه تحصیلات، سابقه خدمت، تعداد و رشته تحصیلی نیروی انسانی نشان داد که ۱۵ نفر فوق دیپلم، ۹۹ نفر لیسانس و ۶ نفر فوق لیسانس می‌باشد. که از این افراد ۳ نفر سابقه ای بین ۵ الی ۱۰ سال، ۲۳ نفر سابقه‌ای بین ۱۵ الی ۲۰ سال و ۹۴ نفر سابقه‌ای بالای ۲۰ سال داشته‌اند. در میان این نیروی انسانی فقط ۳ نفر در تخصص اصلی خود که رشته کتابداری است مشغول به کار هستند و ۱۱۷ نفر باقی مانده را نیروی انسانی سایر رشته‌ها تشکیل داده‌اند.

وجود چنین نتایجی حاکی از آن می‌باشد که در جذب مسئول و یا مسئولین کتابخانه‌های مدارس دقت لازم به عمل نیامده به طوری که فقط ۲,۵ درصد کارکنان دارای مدرک کتابداری می‌باشند.

وضعیت فعلی کتابخانه‌ها در مدارس با میانگین ۲,۹۶ در حد متوسط ارزیابی شده است که این نشان دهنده این است که کتابخانه‌ها در مدارس از نظر کتاب‌ها و خصوصاً کتابهای مرجع در وضعیت خوبی قرار ندارند.

در زمینه امکانات و تجهیزات لازم برای ایجاد کتابخانه دیجیتال در مدارس با میانگین ۳/۴۷ بدتر از متوسط ارزیابی شده که حاکی از آن است که وضعیت امکانات و تجهیزات نیز در مدارس مناسب نمی‌باشد. اما در مجموع در وضعیت رضایت بخشی قرار دارد.

در ایران و جهان. ماهنامه ارتباط علمی، ج ۱۲، شماره ۳. فدائی، اشرف، نوشین فرد، فاطمه، (۱۳۸۷)، دانش شناسی، امکان سنجی ایجاد کتابخانه دیجیتال در کتابخانه های دانشگاه علامه طباطبائی. فصلنامه دانش شناسی، ج ۱، شماره ۲، ص ۴۵-۴۶. مجیدی، اکبر. (۱۳۹۰)، نقش کتابخانه های دیجیتالی در پشتیبانی از آموزش الکترونیکی، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، دوره ۲۷، شماره ۲، ص ۳۶۹-۳۸۴. های کوک، جان، ضیائی، ثریا. (۱۳۸۸)، کتابخانه های آموزشگاهی: ضرورت ها، چالش ها و فرصت ها، همایش ملی کتابخانه های آموزشگاهی پویاسازی نظام آموزشی و مشارکت در فرآیند یاددهی- یادگیری.

Amar, M, Touitou, C, (2012), Usages des bibliothèques numériques en sciences et techniques, Bibliothèque nationale de France, délégation à la Stratégie et à la Recherche, département de la Coopération, p. 2-54.
Mathilde Servet.(2010). « Les bibliothèques troisième

ذاکر شهرک، مینا. (۱۳۸۵)، بررسی ویژگی های ایجاد کتابخانه دیجیتالی بین المللی کودکان و نوجوانان در ایران، پژوهشنامه ادبیات کودک و نوجوان، شماره ۴۵-۴۶.

سلطانی، پوری، راستین. (۱۳۷۹)، دانشنامه کتابداری و اطلاع رسانی، فارسی - انگلیسی و انگلیسی - فارسی. تهران: فرهنگ معاصر.

سیامک، مرضیه. (۱۳۸۸)، بررسی وضعیت موجود کتابخانه های آموزشگاهی شهر زابل در سال تحصیلی ۸۷-۸۸، فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی، ج ۱۳، شماره ۳. صفائی، سمیه. (۱۳۸۹)، بررسی کتابخانه های دیجیتال، ماهنامه ارتباط علمی، ج ۱۵، شماره ۲.

عروجی، سمیرا. (۱۳۸۸)، تاریخچه کتابخانه های آموزشگاهی

lieu: une nouvelle génération d'établissements culturels », BBF, 2010, n°4, p.57-63. En ligne: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2010-04-0057-001>

Robert Darnton. (2001). Apologie du livre: demain, aujourd'hui, hier, Paris, Gallimard, , p.139